фінансування Сил Оборони та Збройних Сил України, а й сприятиме підтримці зайнятості у сільській місцевості в умовах воєнного стану та активної трудової міграції.

Література:

1. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text

2. Указ Президії Верховної Ради СРСР від 24.09.1974 № 310-09. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0310400-74#Text

3. Проєкт Трудового Кодексу України. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70660

4. Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2023 р. № 76. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#Text

5. Правдивець О.М. Інституційно-економічні дисфункції бронювання військовозобов'язаних та напрями його модернізації в системі економічної безпеки держави. *Електронний науковий журнал «Економічна парадигма».* 2026. № 5 (109). 2026. С. 159–171. URL: https://humanitarian.com.ua/index.php/economics/article/view/2124/2281

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-16

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ЗАСАДНИЧА УМОВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Довгань Богдана Вікторівна
аспірантка, спеціальність D8 «Право»,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Як зауважує П. Вовк, правова держава як сучасна форма діяльності державної влади – це управлінсько-правова форма організації та діяльності публічних органів влади й суспільства, цінністю якої є людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та інші права і свободи, що забезпечуються через взаємопов'язану діяльність усіх

гілок влади на засадах верховенства права [1, с. 21]. Як стверджує П. Рабінович, верховенство права – це пріоритетність у суспільстві так званих природних прав і свобод людини, але не верховенство самих по собі цих прав, а їх реалізація узгоджена з такими ж правами і свободами інших індивідів, людських спільнот, об'єднань і всього суспільства, а також реалізація основоположних (природних) обов'язків [2, с. 70]. У сучасну європейську правову ідеологію (яка є елементом правової свідомості) закладено три загальновизнані цінності: демократію, права людини та верховенство права [3, с. 77]. Як стверджує О. Устименко, дотримання базових принципів демократії, верховенства права та прав людини, розвиненість правової ідеології не лише дають змогу мати високий рівень правосвідомості та правової культури населення, а й допомагають досягти єдності держави і створити розумний суспільний устрій [4, с. 55-56].

Зважаючи на те, що в основу принципу верховенства права закладено ідею людиноцентризму, пріоритету прав і свобод людини, вбачається безпосередній причиновий зв'язок між рівнем правової свідомості та фактичним пануванням права в суспільстві – правова свідомість виступає умовою досягнення постулатів правової держави. У той же час, верховенство права формує і зміцнює правову свідомість, слугуючи гарантією реалізації прав і свобод. У зв'язку з цим викликає науковий інтерес дослідження верховенства права як засадничої умови трансформації правової свідомості та концепції правової держави. Особливо це питання є актуальним у розрізі розвитку інформаційно-комунікативних технологій, що є базисом розвитку цифрового суспільства.

Так, Т.А. Пушкар становлення цифрового суспільства розглядає як один з етапів (сучасний) розвитку інформаційного суспільства (Індустрія 4.0). Наголошено, що цифрове суспільство – це суспільна форма організації, у якій ключові сфери життя інтегровані з цифровими технологіями та базуються на масовому використанні інформаційно-комунікаційних технологій, мережевої інфраструктури та цифрових сервісів [5, с. 7-8].

Згідно з Цифровою стратегією ПРООН 2022-2025 (один з небагатьох документів міжнародного рівня, який оперує поняттям саме цифрового, а не інформаційного суспільства та пропонує конкретну дефініцію) цифрове суспільство – це суспільство, у якому цифрові технології переплетені з фізичним світом і повністю увійшли в повсякденне життя [6, с. 49]. На національному рівні відповідна офіційна дефініція відсутня.

Варто наголосити, що загальновідомою є позиція пріоритетності права над законом. На прикладі аналізу судової практики розглянемо, яким чином працює цей принцип. У Пленумі Верховного Суду України

№ 7 від 30.05.1997 визначено, що надійний захист прав та свобод людини і громадянина можливий за умови дійсної незалежності суду… Шляхом розгляду судових справ у повній відповідності з Конституцією та законами України суди зобов'язані забезпечити рівність громадян перед законом і судом [7].

Принцип юридичної визначеності (як складова частина принципу верховенства права) є істотно важливим у питаннях довіри до судової системи загалом та дієвості верховенства права (правовладдя) (рішення від 18.06.2020, № 5-р(II)/2020) [8].

У рішенні від 22.05.2018 № 5-р/2018 Суд вказав, що особи розраховують на стабільність та усталеність юридичного регулювання, тому часті та непередбачувані зміни законодавства перешкоджають ефективній реалізації ними прав і свобод, а також підривають довіру до органів державної влади, їх посадових і службових осіб… [9].

В умовах розвитку цифрового суспільства верховенство права як один з ключових принципів правової держави виступає основою цифрової легітимності держави, а також гарантією довіри громадян до електронних сервісів, захисту персональних даних, рівного доступу до публічних послуг і правосуддя. Не дивлячись на те, що інформаційне суспільство передбачає трансформацію усталених уявлень про відносини між людьми (переносячи їх у віртуальний простір), навіть за нових умов принцип верховенства права має бути пріоритетним. В інакшому випадку процес цифровізації суспільства та державних інституцій може зазнати неконтрольованості, хаосу, що веде за собою руйнування усталених правових цінностей. Водночас, належне правове регулювання процесу діджиталізації суспільства та держави із забезпеченням принципу верховенства права дозволить говорити про формування «цифрової правової держави» як удосконаленої традиційної концепції правової держави.

У рішення КСУ від 18 грудня 2024 року № 11-р(II)/2024 зазначено, що держава має втілювати у своїй діяльності принцип добропорядного врядування (good governance), який означає, що держава повинна втілювати фундаментальні засади побудови, організації та реалізації державної влади для утвердження правдивої демократії, додержання людських прав та верховенства права (правовладдя) як загальноєвропейських цінностей [абз. 3 п.п. 4.7 п. 4 мотивувальної частини] [10].

Отже, дослідження взаємозв'язку та взаємовпливу правосвідомості та принципу правової держави свідчить про їхню діалектичну єдність. Правова держава заснована передусім на верховенстві права, захисті прав та свобод людини та громадянина, а тому її розвиток неможливий без високого рівня правосвідомості суспільства. У той же час,

функціонування правових інститутів (у тому числі в руслі діджиталізації) може трансформувати правосвідомість.

Аби уникнути надмірної ідеалізації відповідного питання, варто також наголосити на тому, що концепція верховенства права сьогодні переживає кризу. Цю проблему піднімає у своїх дослідженнях Л. Чеханюк, посилаючись на доповідь «The compounding rule of law crisis» (Інститут Брукінгса), науковиця зазначає, що основними причинами такої кризи є поширення неповаги до прав людини, послаблення контролю над владою уряду та неправильне функціонування систем правосуддя; як наслідок – діяльність низки керівників урядів супроводжується низькою результативністю, а громадяни втрачають віру в демократію, займаючи пасивну позицію [11, с. 87].

Таким чином, подальше дослідження трансформації правової свідомості в умовах розвитку цифрового неможливе без аналізу модернізації основоположних прав людини під впливом цифрового суспільства.

У розрізі наведених вище думок доцільно також говорити про потребу утвердження принципу добропорядного електронного врядування як одного з базових принципів розбудови цифрової правової держави на засадах верховенства права.

Література:

1. Вовк П. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 19-23. DOI: https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1531.

2. Рабінович П.М. Основи теорії та філософії права: навчальний посібник. Львів: видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.

3. Лук'янов Д.В., Погребняк С.П., Смородинський В.С. Теорія держави і права: посіб. для підгот. до держ. іспитів / за заг. ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2016. 198 с.

4. Устименко О.С. Правова ідеологія як структурний елемент правової свідомості. *Право і суспільство.* 2018. № 5. С. 54-57.

5. Пушкар Т. А. Цифрова трансформація та розвиток інформаційного суспільства: конспект лекцій для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти всіх форм навчання зі спеціальності С.01 – Економіка та міжнародні економічні відносини (Економіка)) / Т. А. Пушкар ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2025. 35 с.

6. United Nations Development Programme. Digital Strategy 2022–2025. 2022. URL: https://digitalstrategy.undp.org/documents/Digital-Strategy-2022-2025-Full-Document_ENG_Interactive.pdf (дата звернення: 09.09.2026).

7. Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 № 7. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-97#Text (дата звернення: 09.09.2026).

8. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою громадянки України Левченко О.М…. від 18.06.2020 № 5-р(II)/2020. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va05p710-20#Text (дата звернення: 09.09.2026).

9. Рішення Конституційного Суду України від 22.05.2018 № 5-р/2018. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18#top (дата звернення: 09.09.2026).

10. Рішення Конституційного Суду України від 18.12.2024 № 11-р(II)/2024. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-24#Text (дата звернення: 09.09.2026).

11. Чеханюк Л. Принцип верховенства права та правова визначеність: співвідношення й окремі аспекти. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2025. Т. 1, № 29. DOI: https://doi.org/10.33270/02252901.10.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-17

СЛУЖБОВІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: ПІДСТАВИ, ОБСЯГ, КОНСТИТУЦІЙНА ДОПУСТИМІСТЬ

Дяченко Олександр Олександрович
доктор філософії у сфері права
https://orcid.org/0000-0001-8077-9920

Поліцейський перебуває у подвійному правовому становищі: він є людиною, наділеною конституційними правами, і водночас носієм публічно-владних повноважень. Друга обставина зумовлює встановлення для нього низки обмежень, які становлять не винятковий захід, а постійну складову його службово-правового статусу. Саме тому питання про підстави, обсяг і конституційну допустимість таких обмежень має безпосереднє практичне значення.

Підстави встановлення обмежень мають дворівневий характер. На конституційному рівні можливість обмеження окремих прав осіб, які перебувають на публічній службі в правоохоронних органах, прямо передбачена приписами Основного Закону, зокрема щодо членства в